

Lietuvos meno kūrėjų asociacija

Profilių pilietiškumas

2012-02-02

ŽURNALAS: NAUJASIS ŽIDINYS-AIDAI

TEMA: Demokratija

POTEMĖ: Elektroninis balsavimas

AUTORIUS: Tomas Daugirdas

DATA: 2012-01

Profilių pilietiškumas

Tomas Daugirdas

Šiandien, randantis naujoms techninėms galimybėms, esti kitokios sąlygos kurtis žmonių ryšiams, bendravimo formoms, kurių anksčiau nebūta. Keičiasi ir pats žmonių supratimas apie bendravimą ir visuomeniškumą. Keičiasi žmogaus jausenos, savivoka ir atsakomybė už tai, kas vyksta greta. Kol kas iki galo veikiausiai nė vienas nesuvokiame, kurlink judame, ar beišlieka demokratinio veikimo formos ir pati demokratija, kai viešas diskusijas ir televizinius debatus ima išstumti politikų ir visuomenininkų profiliai socialiniuose tinkluose. Atrodytų, kad šitaip sukuriamos kokybiškai naujos galimybės demokratijai, nuomonių raiškai ir sklaidai. Tačiau pažvelgus įdėmiau, socialinių tinklų gyvavimas kuria kitonišką, demokratijai priešingą viešumą.

Prieš kelis šimtus metų europiečiai susižavėjo mechanizmais. Pradedant laikrodžiais su gegute, baigiant mechaniniais varikliais. Nauji pasiekimai skatino mėginti sukurti į gyvas būtybes panašius, judančius ir garsus skleidžiančius mechanizmus. Tačiau tos naujovės sukūrė ir dilemą: jei šiuos atradimus plėtotume toliau, tai galėtume sukurti mechanizmą, labai panašų į žmogų, besielgiantį kaip žmogus, vaikstantį bei dirbantį, tačiau iš tiesų – mechanizmą.

Tačiau tikroji ir didžioji žmonių, susidūrusių su naujovėmis ir išradimais, baimė rėmėsi suvokimu, kad vaizduotė gali privesti prie to, jog į žmones panašūs mechanizmai gali tapti tiražuojami. Kaip tuomet žinoti, kad mano sutiktas žmogus ar šunelis iš tiesų yra žmogus ar šunelis, o ne išmoningo meistro rankų darbas? Jei toliau eitume ta linkme, tai ilgainiui natūraliai iškiltų klausimas, ar pasaulis, kuriame gyvename, yra realus? Tam tikras laikinas sprendimas buvo rastas: svarbiausia tai, kad aš pats suvokiu, jog esu tikras. Tai tarsi turėjo suteikti nusiramimą ir apsaugoti nuo siaubo, kuris neišvengiamai slėgė sekuliarizmo paliestą XIX a. žmogų, suvokusį, kad pasaulyje,

kuriame jis tarsi saugiai gyveno savoje šeimoje, bendruomenėje ir visuomenėje, jis gali būti visiškai vienas ir vienišas. Veikiausiai galima net istoriškai užfiksuoti momentą, kada žmogų pradėjo gąsdinti pati kūrinisškumo idėja ar galimybė: žinoma, tuomet, kai nustota tikėti Kūrėjo galia ir gera valia. Žmogaus išsilaisvinimas nuo religijos, „prietarų“, vertybių perkainojimas sukėlė baimę neautentiškumui ir dirbtinumui bei baimę to, kad pats nesi tas, kas esi. Tuomet veikiausiai ir buvo padėti pamatai tokiems šiuo metu specialios terapijos reikalaujantiems reiškiniams kaip tapatybės krizė.

Šiandien, gyvendami inovacijų ir didelės informacinės spartos amžiuje, vien naivuoliais palaikytume mūsų protėvius, besirūpinusius, kas yra tikra pasaulyje ir kas esu aš. Mums nėra didelio skirtumo, ar mūsų kaimynas, bendradarbis yra tikras žmogus „iš kūno ir kraujo“, ar išmanus mechanizmas, laboratorijoje pagamintas klonas. Jei reikėtų balsuoti, į žmogaus kloną kaip galimą kaimyną veikiausiai būtų žiūrima daug palankiau nei į statistiškai nepalankiai vertinamas grupes – romus ar visuomenės mažumas. Mums svarbiausia, kad žmogus nepažeistų kitų teisių, sąžiningai atliktų pareigas, elgtųsi standartiškai ir niekam nekeltų nepatogumų. Koks nors „pagamintas“, „dirbtinis“ žmogus šiuos reikalavimus veikiausiai atitiktų daug geriau nei kuris nors kitas, užaugęs natūraliomis ekstremaliomis sąlygomis, priverstas per vargus ir nesėkmes pats save formuoti, idant nebūtų atstumtas kitų bei visuomenės.

Šiandien vis menčiau kankina ir klausimas: koks aš esu, ar aš esu. Tapatybių keitimas, ankstesniais laikais buvęs persirengėlių išmonės vaisius, dabar tapo kone kasdienybe. Internetiniuose komentaruose koks žmogus gali rašyti skirtingais vardais, parinkdamas skirtingą stilių ar net laikytis paeiliui skirtingų pažiūrų. Dar didesnę vietą asmenybių ekspozicijai ir kaitai suteikia *facebook'as* ar panašus socialinis tinklas. Niekas negali būti tikras, ar žmogus atpažįstamu vardu ir pavarde, kurį įtraukiu į „draugus“, yra tas pats, kurį pažįstu ar bent esu sutikęs tikrovėje. O galbūt kas nors gudriai prisiėmė jo vardą bei žaidžia jo asmenybe, slėpdamasis už jo kaukės.

Todėl nepakanka užsidengti akis ir ausis ir atsižadėti visų pavojingų naujovių, – juk beveik visas pasaulis yra socialiniame tinkle. Ir aš pats negaliu būti tikras, kad kas kitas neįsiregistruos mano vardu, specialiai sukūręs tokią svetainę ar profilį, kur žais mano paties asmenybe. Toks apsimetėlis gali būti lygiai draugiškas ar priešiškas. Jis gali prisikviesti mūsų tikrųjų draugų į savo draugų tinklą. Šie nieko neįtardami registruosis bei tikės, kad žinių, nuotraukų dalybos ir komunikacija vyksta tarp tų pačių draugų, kurie yra ir tikrovėje. Tokia apgavystė anksčiau ar vėliau galėtų būti demaskuota, tačiau nebūtinai.

Šioje naujų galimybių erdvėje suvoki, kad tavo paties asmenybė gali išslysti iš tavo rankų ir būti pasisavinta. Ja gali būti manipuluojama prieš vardo ir asmenybės savininko valią. Klasikiniuose romanuose skaitome istorijas, kaip būdavo manipuluojama kito žmogaus vardu. Pavyzdžiui, perimamas ar sukeičiamas laiškas, svarbaus žmogaus perduodamas kurjeriui. Šiose istorijose asmenybės ar autorystės pasisavinimas yra sukėlęs karus, tragedijas, žūtis, viską lemiančius gyvenimo pasirinkimus...

Tačiau visa tai tėra niekniekis lyginant su perkeitimais, kuriuos vyksti įgalina dabartinės komunikacinės technologijos. Internetiniai laiškai, žinutės, vaizdai

nekeliauja pašto kariatomis, neplaukia laivais, jų negabena raiteliai. Tokių laiškų neįmanoma „perimti“ ir atkeisti. Juo labiau, jei tikrasis autorius yra kitas, nei dedasi.

Interneto erdvė visiškai sunaikina skirtumą tarp to, kas esi, ir kas atrodo. Tai puikiausia erdvė, kurioje gali save kurti kitiems, o galiausiai – galbūt ir pats patikėti savo kūriniumi. Tikrovėje gali būti pats sau nuobodus vidutinio rango finansininkas, dirbantis standartinį darbą, gyvenantis standartinį gyvenimą. Tačiau socialiniame tinkle tu gali būti visai kitas: drąsus, šmaikštus ir pasitikintis savimi, turintis išskirtinių pomėgių ir apie juos pasakojantis. Būtent tų savybių ir reikia sėkmingam ir intensyviai bendravimui, draugų radimui, „draugų“ palankioms ir džiaugsmingoms reakcijoms. O jei kurio jų draugiškumas ar palankumas sukelia abejonių, jį galima pašalinti iš savo aplinkos priskyrus prie „nedraugų“. Vienas klavišo paspaudimas, ir internetinė erdvė vėl įgauna tobulo ir draugiško pasaulio pavidalą.

Socialiniai tinklai yra puikiausia terpė kurti naują politiškumo profilį. Niekada negali būti tikras, kad žinutė, impresija ar pamąstymas, kuris atkeliauja iš vieno tavo „draugų“ politikų, iš tiesų yra jo pamąstymas, impresija ir išvalga. Dažnai tai neturi nieko bendra su asmenybe. Už politinio veido gali slėptis visa komanda nuolat dirbančių ir asmenybės profilį kuriančių padėjėjų. Socialinis tinklas turi visas galimybes tapti viešųjų ryšių tinklu. Todėl jis turėtų būti ypač patrauklus politikams, besirengiantiems rinkimams. Patekti į televizijos, radijo laidas, bendrauti su žurnalistais ne vienam, siekiančiam politinės karjeros, gali būti sudėtinga. Tačiau socialiniame tinkle galima formuoti įvaizdį, skelbti programą, patraukti ir pritraukti draugų, kurie vėliau galėtų tapti ir „draugais“ rinkimų metu.

Įsijungus į socialinį tinklą kažin ar verta užduoti klausimą, ar kaip rodomasi, taip ir esama. Šioje erdvėje dar mažiau matoma asmenybė nei demokratijai įprastoje viešumoje, fiziškai vykstančiuose susitikimuose su žmonėmis ir tarp žmonių, debatų laidose. Čia politikai taip pat ateina pasirengę, turi daug medžiagos ir pagalbos. Tačiau joks politikas negali kontroliuoti situacijos ir išvengti nepatogių klausimų ar idėjų, kylančių iš „nedraugų“.

Tradicinė popierinė spauda ar televizija neišnyko ir vis dar kuria realią viešą erdvę. Net jei blogai ir kritiškai galvotume apie klasikines žinių komunikavimo ir diskusijų priemones, jos suteikia vietas tokiam viešumui, kuris padeda atskleisti asmenybes, su kuriomis nesusiduriame kasdien, bet nuo kurių gali priklausyti mūsų kasdiena. Tokia viešuma kuria erdvę, kur žodžiai, nuomonės ir vertinimai turi svorį, nes už juos asmeniškai atsakoma. Žodžiai yra susieti su konkrečiu veidu, ir tai tampa ypač svarbu ir reikšminga epochoje, kur veidus ima intensyviai išstumti profiliai. Tradicinėje viešumoje asmeniškumas yra labai svarbus, už asmenybės pasisavinimą ar nusavinimą baudžiama. Ten galima rasti būdų patikrinti, kuri žinia yra teisinga, o kuri – iškreipta. Žiniasklaidos kuriama erdvė remiasi konfliktu, požiūrių susikirtimu, čia nėra paprasta oponentą paprasčiausiai išbraukti iš draugų, tenka su juo skaitytis.

Dabartinė demokratija, kad ir kaip intensyviai ją kritikuotume, iš dalies remiasi ir žmogaus nepasitikėjimu savo bei kito autentiškumu ir asmenybiškumu, tačiau viliamasi per viešumoje besiskleidžiančius ryšius ir tiesos ieškojimą atrasti tinkamą santykį su tikrove bei geriausią visuomenės tvarkymo būdą. Socialinių tinklų viešuma kuria iliuziją, kad esą galima sukurti darnią bendruomenę ar visuomenę, kurioje

susiburia panašiai mąstantys, kurioje nesama priešpriešų ir nemalonių sankirtų. Atskalūnai ir keliantys nepatogumų paprasčiausiai atsiduria anapus tokios idilės ribų. Socialiniai tinklai iš tiesų kuria iliuziją apie atvirumą, įtrauktumą, galimybę reikšti įvairias nuomones. Tačiau jie sudaro visas sąlygas atskirtumui, izoliacijai, uždaramui bei griežtam atsiribojimui nuo netinkamų ar neįtinkančių pozicijų.

Todėl šiandien vis dar veikiančios demokratijos idėjai nėra nieko svetimesnio už socialinių tinklų erdves. „Tradiciniais“ laikais, kai žmonės sukūrė viešumą kaip tiesos ir autentiškumo paieškos erdvę, tas viešumas tapo vienintelis būdas nustatyti ryšius tarp žmonių, aiškinantis, kas yra tikra, ko reikia bendrai siekti. Dabartiniai socialiniai tinklai suka priešinga linkme – dar labiau maskuoja asmenybę ir nepalieka vietos klausimui, kas yra tikra, o kas sukurta. Galvodami tradiciškai manytume, kad tokia situacija žmonėms turėtų sukelti siaubą, tačiau tikrovėje matome nemažą pasitenkinimą ir įsitraukimo džiugesį. Tik šiandien pasirodė, kad mūsų dvasios tėvai, keiksnodami demokratiją, nė nenumanė, kokia sunki našta ji yra žmogui, kad jis dės daug pastangų leisti į erdves ir pasaulius, kuriuose jos gali išvengti.